

**แผนภูมิ** แผนภาพเปรียบเทียบการปกครองระบบบริหารสมัยสุโขทัย ออยุธยา รัตนโกสินทร์ ทั้งส่วนกลาง ภูมิภาค ท้องถิ่น

## 6. กิจกรรมเสนอแนะ

- 1.พานักเรียนไปทัศนศึกษาสถานที่ซึ่งเกี่ยวข้องกับบทเรียนเรื่องการปกครองตามสภาพท้องถิ่น
- 2.จัดอภิปรายแบบต่าง ๆ ให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น จากเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์
- 3.จัดแสดงละครบางตอนจากเรื่อง “สี่แผ่นดิน” ของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช โดยเขียนบทสนทนาใหม่
- 4.พานักเรียนไปชมการประชุมสภาจริง ๆ หรือให้รับฟังจากวิทยุกระจายเสียง
- 5.จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร นิทรรศการ แสดงขั้นตอนการพิจารณาของศาล เครื่องมือจารีตนครบาลแบบเดิม
- 6.เชิญวิทยากรมาบรรยายเกี่ยวกับหัวข้อในหลักสูตรเฉพาะตอน เชิญผู้ที่เชี่ยวชาญหรือมีความถนัดในสาขานั้น ๆ

**หัวข้อในหลักสูตร**

4 การเศรษฐกิจ

**จำนวนคาบ**

4 คาบ

**รายการสอน**

### 4.1 เศรษฐกิจในสมัยก่อนพระเจ้ากรุงธนบุรี (ก่อน พ.ศ. 2310)

ก. รายได้ของแผ่นดินในสมัยก่อน

- จากการกรสักรรรม เป็นอาชีพหลักของราษฎร ราษฎรทำนา ทำไร่ ทำสวน ฯลฯ แผ่นดินจะมีรายได้จากการประกอบอาชีพของราษฎรเช่น อากรสวน อากรนา (หางข้าว) หรือภาษีอากรตามอาชีพของราษฎร
- จากการค้า

**การค้ากับต่างประเทศ** คนไทยส่วนมากไม่ถนัดในการค้าส่วนใหญ่เป็นไปในการทำนองแลกเปลี่ยน เช่น นำ เสื้อผ้าถ้วยชามไปแลก ข้าว ผ้าย ฯลฯ หรือผลิต

อื่น ๆ ตามชนบท

**การค้าภายนอก** มีการแต่งสำเภากลาง ออกไปค้ายังเมืองใกล้เคียง เช่น จีน มลายู และจากเรือต่างชาติที่เข้ามา ค้าขายกับไทย แผ่นดินจะมีรายได้เป็น ภาษาซาเซ่า ภาษาซาออกและภาษาปากเรือ

ข. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการค้าและเศรษฐกิจ

- พระคลังสินค้า ทำหน้าที่ควบคุมสินค้าเข้าและสินค้าออก ตรวจสอบเรือสินค้า ต่างประเทศเพื่อเลือกซื้อสินค้าที่ทางราชการต้องการ เช่นอาวุธ กระสุนปืน กำหนดสินค้าต้องห้ามที่เป็นของหายากและราคาแพง เช่น งาช้าง ริงนก ฯลฯ ถ้าชาวต่างประเทศต้องการซื้อสินค้าเหล่านี้จะต้องซื้อผ่านพระคลังสินค้า พระคลังสินค้าจึงได้ผลกำไรมาก เป็นรายได้ที่สำคัญของแผ่นดิน
- กรมท่า เป็นกรมที่พ่อค้าชาวต่างประเทศต้องมาติดต่อเกี่ยวกับเรื่องการค้าขาย
- ตำนอกากรขนอน (ขนอนคือที่ตั้งเก็บภาษี) มีพนักงานเรียกเก็บภาษีจากพ่อค้าโดยชักสินค้าเป็นส่วนลด เช่น ร้อยชักห้า หรือร้อยชักแปด เรียกว่า จังกอบ หรือเก็บเป็นเงินตามขนาดยานพาหนะที่ขนส่งสินค้าผ่านด่าน คิดตามความกว้างของปากเรือ เรียกว่า ค่าปากเรือ คิดเป็นวา ๆ ละ 12 บาท 20 บาท
- ฤชา คือ เงินค่าธรรมเนียมเรียกเก็บจากราษฎรเฉพาะราย ในกิจการที่ทางราชการจัดทำให้ เช่น การออกโฉนดตราสาร หรือเงินปรับใหม่ที่ฝ่ายแพศยาคิดใช้แก่ฝ่ายชนะ รัฐบาลจะเก็บครึ่งหนึ่งเป็นค่าฤชา หรือ ฟินยหลวง
- ส่วย คือ สิ่งของหรือเงินทดแทนแรงงานที่รัฐบาลยินยอมให้บุคคลบางพวกนำส่งให้แก่ทางราชการแทนการมาเข้าเวรรับราชการ ที่เรียกว่า “เข้าเดือน” เช่น มูลค้างคาว พริกไทย ตีบุง (“ส่วย” รวมถึงสิ่ง

ของราชบรรณาการที่เมืองประเทศราชส่งมาถวายเป็นคราว ๆ ด้วย)

#### 4.2 สภาพเศรษฐกิจในสมัยกรุงธนบุรี (พ.ศ. 2310-2325)

- เศรษฐกิจของบ้านเมืองอยู่ในภาวะตกต่ำอย่างยิ่ง การทำไร่นาค้าขายกับต่างประเทศหยุดชะงักเกือบโดยสิ้นเชิง พระเจ้ากรุงธนบุรีทรงริบเร่งแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจที่ฝืดเคืองอืดขัดขัดสน และอาหารไม่เพียงพอโดยริบถ้วน
  - ทรงบริจาคพระราชทรัพย์ซื้อข้าวสารจากพ่อค้าต่างประเทศในราคาสูงเพื่อแจกจ่ายแก่ประชาชน
  - ทรงชักชวนให้ราษฎรกลับมาตั้งภูมิลำเนาตามดินที่เดิม เริ่มดำเนินอาชีพทำมาหากินดังแต่ก่อน
  - ทรงค้าขายกับจีนเป็นประจำ มีสำเภากลวงออกไปค้าขายทางตะวันออกถึงจีน (ติดต่อค้าขายกันตลอดสมัยกรุงธนบุรี) ทางตะวันตกถึงอินเดีย ผลกำไรที่ได้จากการค้าสำเภามีมากพอ ช่วยบรรเทาการเก็บภาษีอากรจากราษฎรในระยะแรก ซึ่งราษฎรยังตั้งตัวไม่ได้
- สภาพเศรษฐกิจดีขึ้นกว่าตอนต้น ๆ รัชกาลโดยได้จากภาษีชาเข้า ภาษีชาออก จากเรือสินค้าต่างชาติ มีจีน ชาว เข้าม้าค้าขายกับไทย

#### 4.3 สภาพเศรษฐกิจในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1-2-3 พ.ศ.)

2325-2394

##### ก. การค้าและหน่วยงานที่เกี่ยวกับการค้าและสภาพเศรษฐกิจ

การค้า ส่วนใหญ่เป็นการค้าสำเภากลวง (รัฐบาล) ในสมัยรัชกาลที่ 1 มีสำเภากลวงไปค้าขายกับจีน ปรากฏชื่ออยู่ 2 ลำคือ เรือหลวงลำ 1 เรือทรงพระราชสาสน์ลำ 1 ของเอกชนมีน้อยมาก จะมีบ้างก็เป็นสำเภาของเจ้านายหรือข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ นอกนั้นเป็นพ่อค้าคนจีนทั้งสิ้น การค้าขายส่วนใหญ่ค้าขายกับจีน อินเดีย ทางใต้ถึงชวา (ไม่มีชาวยุโรปเข้ามาค้าขายในระยะนี้เพราะทวีปยุโรปกำลังติดพันสงครามใหญ่) สภาพเศรษฐกิจในระยะนี้ดีกว่าสมัยกรุงธนบุรี

ถึงสมัยรัชกาลที่ 2 สภาพเศรษฐกิจเหมือนสมัยต้น การค้ามีสำเภากลวงไปค้าขายกับ ญวน เขมร มลายู ส่วนจีนนั้นค้าขายกันมากกว่าชาติอื่น เรือสำเภากลวงชื่อ เรือมาลา

พระนคร กับเรือเทราช้ามสมุทร เรือสินค้าติดต่อกันระหว่างไทยกับจีนมีถึง 140 ลำ ใน พ.ศ. 2364 เกี่ยวกับเรื่องการค้า อังฤษส่งจอห์น ครอว์เฟิต เข้ามาเจรจาให้ไทยลดหย่อนหรือยกเลิกการค้าผูกขาดของพระคลังสินค้า แต่การเจรจาไม่สำเร็จ

ต่อมาสมัยรัชกาลที่ 3 การค้าสำเภาของหลวงมีจำนวนสำเภาลดน้อยลง เปลี่ยนเรือสำเภาเป็นเรือกำปั่น ลำแรกชื่อเรืออรุณผล หลวงสิทธิไชยเวระเป็นผู้ต่อถวาย ในตอนปลายรัชกาลมีเรือกำปั่นหลวงขนาดใหญ่ถึง 10 ลำ การค้าขายกับต่างประเทศขยายออกไปกว้างขวางยิ่งกว่าในสองรัชกาลแรก เพราะรัชกาลที่ 3 ทรงพระปรีชาสามารถในด้านการค้าขายกับต่างประเทศมาตั้งแต่ว่ากรมท่า ผลกำไรจากการค้าต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น สามารถหารายได้มาจัดสรรงบประมาณรายจ่ายได้เพียงพอ

**พระคลังสินค้า** เป็นหน่วยงานที่สำคัญเกี่ยวกับการค้า (มีมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา) พระคลังสินค้านี้มีอำนาจในการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ลงไปตรวจดูสินค้าที่รัฐบาลต้องการก่อน ส่วนที่ไม่ต้องการจึงอนุญาตให้ขายได้ สินค้าออกบางอย่างของไทยที่มีน้อยและหายาก เช่น ติบูก งาช้างถือเป็นสินค้าต้องห้าม มีให้ซื้อขายกันเอง จะซื้อได้จากพระคลังสินค้าแห่งเดียว การดำเนินงานของพระคลังสินค้า เช่นนี้ ทำให้ผลประโยชน์รายได้ของแผ่นดินมากขึ้นก็จริง แต่มีผลกระทบกระเทือนต่อการค้าขายต่างประเทศทางอ้อมด้วย พ่อค้าต่างประเทศไม่พอใจระบบการค้าผูกขาดของไทยตลอดมา (การค้าแบบผูกขาดยกเลิกไป หลังจากทำสัญญาบาวริงแล้ว)

- การเหยียบหัวตะเภา คือ เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ลงไปตรวจดูสินค้าจากเรือบรรทุกสินค้าที่เข้ามาค้าขายกับไทย เพื่อคัดเลือกสินค้าที่รัฐบาลต้องการ ประเภทอาวุธยุทโธปกรณ์ ติบูนิน ฯลฯ

## ข. ภาษีอากรประเภทต่าง ๆ

**สมัยรัชกาลที่ 1** ภาษีอากรได้จากการค้าต่างประเทศมี

- ภาษีเบิกร่อง (ค่าปากเรือ) ถ้าเรือเคยไปมาเก็บวาระ 12 บาท ถ้านาน ๆ มาเก็บวาระ 20 บาท
- ภาษีสินค้าขาเข้า เก็บแบบชักส่วนสินค้า ถ้าเรือของประเทศที่เป็นไมตรี เก็บร้อยละสาม ถ้าเรือนาน ๆ มาครั้งหนึ่งเก็บร้อยละห้าและเก็บได้ถึงร้อยละสิบ
- ภาษีสินค้าขาออก เรียกเก็บตามชนิดของสินค้า เช่น น้ำตาลทราย

เก็บภาษีขาออกหาละ 2 สิ่ง

- ภาษีอากรภายในประเทศ เหมือนสมัยกรุงธนบุรี เก็บได้จากจังกอบ คือ ภาษีที่เก็บจากค่าผ่านด่านทางบก ทางน้ำ อากร คือ ภาษีที่ราษฎรเสียให้แก่หลวงจากการประกอบอาชีพ เช่น อากรนา อากรสวน อากรค่าน้ำ ฯลฯ ฤชา คือ เงินค่าธรรมเนียมที่เสียให้แก่หลวง (รัฐบาล) ส่วย คือ สิ่งของหรือเงินทดแทนแรงงานที่ต้องมาเข้าเวรรับราชการที่เรียกว่า “เข้าเดือน” ในสมัยรัชกาลที่ 1 เสียคนละ 18 บาท (ตกเดือนละ 6 บาท) ปีหนึ่งเข้าเวร 3 เดือน

**สมัยรัชกาลที่ 1** เริ่มใช้เงินตรา เป็นเงินพดด้วง (เงินกลม) มี 4 ชนิด ชนิด 1 บาท 2 สิ่ง 1 สิ่ง และ 1 เฟื้อง

**สมัยรัชกาลที่ 2** ภาษีอากรจากการค้าขายต่างประเทศมีมากขึ้นกว่ารัชกาลต้น เรือสินค้าเข้ามาค้าขายหลายชาติ เรือค้าขายชาวยุโรปเริ่มเข้ามาในรัชกาลนี้ การเศรษฐกิจงอกจาก

- ภาษีเบิกร่อง เก็บตามความกว้างของปากเรือ วาละ 80 บาท
- ภาษีสินค้าขาเข้า เก็บได้ถึงร้อยชักแปด
- ภาษีสินค้าขาออกก็เก็บตามประเภทของสินค้าแบบเดิม
- ภาษีอากรภายในประเทศทรงปรับปรุงใหม่ คือ

การเดินสวน ให้เจ้าพนักงานออกสำรวจที่สวนของราษฎร แล้วออกโฉนดให้ไว้ เพื่อเก็บเงินจากผลประโยชน์ที่ได้จากการทำสวน เรียกว่า เสียค่าอากรสวน การเดินนา เจ้าพนักงานออกสำรวจที่นา เพื่อดูตรวจเก็บเงินจากเจ้าของนา

เจ้าพนักงานแบ่งหน้าที่สำรวจออกเป็น 2 ประเภท

**นานาทำ** คือ หน้าที่ทำได้ทั้งนาฝ่นและนาในแม่น้ำลำคลอง วิธีเก็บทางข้าวเก็บด้วยวิธีคูโค คือนับจำนวนโคหรือกระบือที่ใช้ทำนาเป็นอัตรา “หางข้าว” ที่ต้องเสียให้แก่หลวง เรียกนาประเภทนี้อีกอย่างหนึ่งว่า “นาคูโค” เจ้าพนักงานจะออกไป “ตราแดง” ให้เจ้าของที่นาถือไว้เป็นกรรมสิทธิ์ ซึ่งจะต้องเสียหางข้าวเป็นประจำตลอดไปแม้จะไม่ได้ทำนาในปีนั้น ๆ ก็ตาม

**นาฟ้างลอย** (นาดอน) คือนาที่อาศัยน้ำฝนทำนาอย่างเดียว วิธีเก็บทางข้าวเก็บจากท้องที่ที่ทำนาจริง ๆ ถือเอาตอฟ้างที่เก็บเกี่ยวเป็นที่สังเกต พนักงานสำรวจที่นาจะออกไป “ใบจอง” ให้เจ้าของที่นา นาประเภทนี้ไม่ได้ทำนา ก็ไม่ต้องเสียหางข้าว แต่ถ้าเกิน

สามปีจะหมดกรรมสิทธิ์ในที่ดิน

ในรัชกาลนั้นนอกจากปรับปรุงการเก็บภาษีอากร เติมนวน เติมนาแล้ว ได้เพิ่มการเก็บภาษีอากรชนิดใหม่ขึ้นอีก คือ ภาษีผูกขาดงาช้าง ภาษีโรง ภาษีรังนก ภาษีไข่จะละเม็ด ภาษีน้ำตาล

**สมัยรัชกาลที่ 3** ทรงปรับปรุงภาษีอากรครั้งใหญ่ทั้ง ภาษีอากรจาก การค้า ต่างประเทศและ การค้าภายในประเทศ อาทิ เช่น

– ภาษีปากเรือ (เบ็กร่อง) เมื่อทำสัญญาเบอร์นีแล้ว เรือที่บรรทุกสินค้าเข้ามาเก็บวาระ 1,700 บาท ถ้าเรือไม่มีสินค้าเข้ามาเก็บวาระ 1,500 บาท

– ตั้งภาษีอากรขึ้นใหม่อีก 38 ชนิด เช่น อากรบ่อนเบี้ยเงิน หวย ก,ข, อากรเบ็ดเสร็จ (เก็บจากของลงสำเนา) ภาษีพริกไทย ภาษีเกลือ ภาษีไม้แดง ฯลฯ และยกเลิกอากรบางประเภท เช่น อากรค่าน้ำ อากรรักษาเกาะ ภาษีฝิ่น

– กำหนดระบบเจ้าภาษีนายอากร รัชกาลที่ 3 ทรงพยายามหาวิธีเพิ่มรายได้แผ่นดินด้วยการให้ผูกขาดการเก็บภาษีอากร โดยอนุญาตให้มีผู้ประมูลการเก็บภาษีอากรจากราชฎา โดยเสนอราคาประมูลให้แก่รัฐบาลเป็นเงินจำนวนหนึ่ง ผู้ให้ราคาประมูลสูงกว่าผู้ใดก็จะได้รับการประมูล ผู้รับประมูลได้เรียกว่า เจ้าภาษีหรือนายอากร (ส่วนใหญ่เป็นชาวจีน) เกิดระบบผูกขาดการเก็บภาษี ช่วยให้รัฐบาลได้รับผลประโยชน์เป็นตัวเงินเพิ่มมากขึ้นและมีจำนวนแน่นอนทุกปี

(ระบบการผูกขาดการเก็บภาษีอากรของเจ้าภาษี นับเป็นวิธีเปลี่ยนแปลงการผูกขาดการค้าต่างประเทศจากพระคลังสินค้าไปสู่กลุ่มเจ้าภาษีนายอากร)

### ก. สัญญาการค้าในสมัยรัชกาลที่ 3

ลอร์ด แอมเฮิสต์ ผู้สำเร็จราชการอังกฤษประจำอินเดียได้ส่งร้อยเอกเฮนรีเบอร์นี เป็นทูตเข้ามาเจรจากับไทย โดยมีความมุ่งหมาย 4 ประการ คือ

1. เพื่อรักษาทางไมตรีไว้ อย่าให้ไทยเป็นอริกับอังกฤษ
2. เพื่อคิขของกำลังไทยไปช่วยอังกฤษในการทำสงครามกับพม่า
3. เพื่อชักชวนให้ไทยยอมทำสัญญาการค้าต่อกัน
4. เพื่อทำความตกลงเรื่องเมืองไทรบุรี และหัวเมืองมลายูให้เรียบร้อย ไทยกับอังกฤษได้ทำสัญญาทางไมตรีและการค้าโดยทั่วไป เมื่อ พ.ศ. 2369 นับเป็น

สัญญาฉบับแรกในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ สนธิสัญญาที่ทำกับอังกฤษครั้งนั้นมีชื่อเรียกว่า “สัญญาเบอร์น”

เกี่ยวกับเรื่องสินค้า ในสัญญาได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า พ่อค้าจะนำฝิ่นเข้ามาในพระราชอาณาจักรไม่ได้โดยเด็ดขาด หากมีการฝ่าฝืนนำเข้ามาทำให้เจ้าเมืองริบเอาไปเผาทำลายเสียให้หมดสิ้นได้

ส่วนสัญญาที่เกี่ยวกับการค้าโดยตรงนั้น มีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

1. เรือของอังกฤษหรือชาวเอเชียในบังคับอังกฤษที่เข้ามาค้าขายในกรุงเทพฯ ฯ จะต้องปฏิบัติตามกฎหมายไทยทุกประการ จะซื้อข้าวสารหรือข้าวเปลือกออกไปนอกประเทศไม่ได้
2. ถ้าเรือนั้นนำอาวุธปืน กระสุนปืน หรือดินดำเข้ามา จะต้องขายให้แก่รัฐบาลเท่านั้น ถ้ารัฐบาลไม่ต้องการก็ต้องนำกลับออกไป
3. นอกจากข้าวและอาวุธยุทโธปกรณ์แล้ว อนุญาตให้พ่อค้าอังกฤษกับพ่อค้าไทยซื้อขายกันได้โดยสะดวกและเสรี
4. เรือที่นำสินค้าเข้ามาค้าขายในเมืองไทยนั้น จะต้องเสียภาษีเบิกร่องหรือค่าปากเรือ ในอัตราวาละ 1,700 บาท ถ้ามิได้บรรทุกสินค้าเข้ามาจะเสียในอัตราวาละ 1,500 บาท ทั้งนี้ไม่ต้องเสียภาษีขาเข้าขาออกอีก
5. พ่อค้าอังกฤษ จะเป็นชาวยุโรปก็ดี หรือชาวเอเชียก็ดีตลอดจนผู้บังคับการเรือ นายเรือ และลูกเรือ ซึ่งเข้ามาค้าขายในเมืองไทย จะต้องปฏิบัติตามกฎหมายไทยทุกประการ ถ้าหากมีการทำผิดขึ้น ก็ให้เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจตัดสินลงโทษได้ ในกรณีฆาตกรรมโดยเจตนา ผู้กระทำผิดจะต้องถูกประหารชีวิตให้ตายตกไปตามกัน ถ้าเป็นความผิดอย่างอื่นก็ให้ปรับ โขย หรือจำคุกตามกฎหมายไทย ตามสนธิสัญญาดังกล่าว เห็นได้ชัดว่า ไทยมิได้เสียเปรียบแต่อย่างใดแต่กลับได้รับประโยชน์หลายประการ อาทิ เช่น
  1. อังกฤษรับรองว่า เมืองไทรบุรี เประ กลันตัน และตรังกานูเป็นพระราชอาณาจักรของไทย
  2. อังกฤษยอมให้คนในบังคับปฏิบัติตามกฎหมายไทย
  3. ไทยยังมีอำนาจและสิทธิโดยสมบูรณ์ในส่วน ที่เกี่ยวกับจำกัดการซื้อขายสินค้า

## บางประเภท

ต่อมาใน พ.ศ. 2375 สหรัฐอเมริกาได้ส่งเอ็ดมันด์ โรเบิร์ต เป็นทูตเข้ามาทำสัญญาทางไมตรีและการค้าเช่นเดียวกับที่ไทยทำกับอังกฤษ

การดำเนินการค้าระหว่างไทยกับอังกฤษ และสหรัฐอเมริกาในระยะแรกเป็นไปด้วยดี แต่ต่อมาจำนวนเรือของพ่อค้าตะวันตกลดน้อยลง โดยพ่อค้าเหล่านั้นอ้างว่ารัฐบาลไทยหลีกเดียวไม่ยอมปฏิบัติตามสนธิสัญญาด้วยการผูกขาดทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนั้นใน พ.ศ. 2393 สหรัฐอเมริกาแต่งตั้งโจเซฟ บัลเลสเทียร์ และอังกฤษส่ง เซอร์ เจมส์ บรัค เข้ามาขอแก้ไขสนธิสัญญาที่ทำไว้ตอนต้นรัชกาล แต่เนื่องจากรัฐบาลไทยในรัชกาลที่ 3 ยังไม่ยอมเปลี่ยนแปลงธรรมเนียมเดิม ในการติดต่อกับฝรั่งทั้งในด้านการเมืองและการค้าการเจรจา จึงไม่สำเร็จผล

### 4.4 การขยายตัวและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในสมัยรัชกาลที่ 4 (พ.ศ. 2394–2411)

#### ก. การเปิดประตูค้ากับประเทศตะวันตก

- ทำให้ไทยได้รับวิชาความรู้สมัยใหม่มาปรับปรุงบ้านเมืองให้เหมาะสมกับสภาพการณที่เปลี่ยนแปลงไปแล้ว
- เป็นการช่วยพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ
- ขยายการค้าให้กว้างขวางออกไปถึงประเทศตะวันตก

#### ข. การทำสัญญาการค้ากับต่างประเทศ

ใน พ.ศ. 2397 สมเด็จพระนางเจ้าวิกตอเรียแห่งประเทศอังกฤษ ทรงแต่งตั้ง เซอร์ จอห์น เบาริง เป็นอัครราชทูตเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรีกับไทย รัชกาลที่ 4 จึงทรงให้การต้อนรับอย่างสมเกียรติตามประเพณีเดิม ได้ลงนามในสนธิสัญญาทางพระราชไมตรีและการค้าระหว่างไทยกับอังกฤษเมื่อวันที่ 18 เมษายน 2498 มีชื่อเรียกว่า “สนธิสัญญาเบาริง” ใจความสำคัญของสนธิสัญญามีดังนี้

1. ไทยกับอังกฤษจะมีสันติภาพและมีมิตรภาพชั่วนิรันดร์
2. คนในบังคับอังกฤษทำการค้าได้โดยเสรีในบรรดาเมืองท่าทางทะเลของประเทศไทย แต่จะมีถิ่นฐานอยู่เป็นการประจำได้แต่ ณ กรุงเทพฯ ฯ และภายในเขตที่เรือของไทยเดินทางไปได้ในเวลา 24 ชั่วโมง



3. คนในบังคับอังกฤษจะต้องจดทะเบียน ณ สถานกงสุลอังกฤษ
4. ไทยยอมให้อังกฤษตั้งกงสุลเข้ามาประจำอยู่กรุงเทพฯ มีอำนาจพิจารณาตัดสินคดีความต่าง ๆ ซึ่งคนในบังคับอังกฤษเป็นจำเลย ทั้งคดีแพ่ง คดีอาญา คดีใดที่คนไทยเป็นจำเลย ให้ชนศาลไทย
5. คนในบังคับอังกฤษมีเสรีภาพในการนับถือศาสนา
6. ในเรื่องภาษีอากร ยกเลิกภาษีเบิกร่องหรือค่าปากเรือ ให้เก็บภาษีจากสินค้าขาเข้าในอัตราร้อยละสาม และสินค้าขาออกเก็บตามพิกัดที่ได้กำหนดไว้ในหนังสือสัญญาเช่น งาม้างหาบละ 10 บาท ข้าวสารเกวียนละ 4 บาท ฯลฯ
7. รัฐบาลไทยจะให้อังกฤษได้รับผลประโยชน์อย่างชาติที่ได้รับอนุเคราะห์ คือไทยให้ประโยชน์แก่ต่างประเทศอื่นอย่างไร ก็ต้องให้แก่อังกฤษอย่างเดียวกัน
8. สัญญาจะบอกเลิกไม่ได้ จะแก้ไขได้ก็ด้วยทั้งสองฝ่ายทำความตกลงยินยอมพร้อมกัน

หลังจากสนธิสัญญาเกิดขึ้นแล้ว สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส โปรตุเกส เนเธอร์แลนด์ ปรุสเซีย เคนมาร์ก ก็ส่งทูตเข้ามาทำสนธิสัญญาทางไมตรีและค้าขายกับไทย ตามแบบที่ไทยทำกับอังกฤษทุกประการ

#### ก. ผลจากสัญญาการค้ากับต่างประเทศ

##### — ผลได้

1. ทำให้สามารถช่วยให้ประเทศผ่านพ้นวิกฤติการณ์อันร้ายแรงได้โดยสวัสดิภาพ
2. ทำให้ได้รับความเห็นใจ และได้รับการยกเว้นผ่อนผันบางประการ อาทิ ในเรื่องสิทธิเขตสัมปทาน (ซึ่งประเทศจีนได้ประสบมาแล้ว)
3. ได้รับอิทธิพลของอารยธรรมตะวันตก เข้ามาปรับปรุงกิจการบ้านเมือง ให้เจริญก้าวหน้าทันสมัยออกไป เช่น การทหาร การศึกษา ฯลฯ
4. ในด้านการค้าขาย ทำให้มีเรือสินค้าจากประเทศตะวันตกเข้ามาค้าขายมากขึ้น ทำให้สินค้าภายในประเทศพลอยขายดีด้วย

##### — ผลเสีย

1. เป็นสนธิสัญญาที่จำกัดอำนาจอธิปไตยของไทยหลายอย่างจึงได้ชื่อว่าเป็น

สัญญาไม่เสมอภาค ในเรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขต คือต้องยอมให้กงสุลต่างประเทศมีอำนาจศาลเหนือคนในบังคับ ซึ่งทำให้ไทยเสียเปรียบในเรื่องอำนาจศาล

2. เรื่องภาษี ไทยถูกจำกัดให้เก็บภาษีขาเข้าได้เพียงร้อยละ 3 ของราคาสินค้า การชำระภาษีจะชำระเป็นเงินหรือสินค้าได้ หากสินค้านั้นขายไม่ได้ ต้องส่งกลับไป ไทยต้องคืนเงินค่าภาษีนั่นด้วย
  3. เรื่องกำหนดเวลา การทำสนธิสัญญาครั้งนั้นไม่มีกำหนดเวลา ฝ่ายไทยจะบอกเลิกไม่ได้ นอกจากขอแก้ไข แต่การแก้ไขทำไม่ได้ง่าย ๆ เพราะต้องได้รับความยินยอมจากประเทศนั้นๆ ด้วย
  4. เรื่องการผูกขาดซึ่งมีมาแต่เดิม ต้องยกเลิกไป ทำให้เสียผลประโยชน์ของแผ่นดินไปส่วนหนึ่งด้วย
- ง. การเปลี่ยนแปลงในระบบการค้าและภาษีอากร
- ตั้งแต่ พ.ศ. 2398 เป็นต้นมา เรือสินค้าของไทยและต่างประเทศเพิ่มจำนวนมากขึ้น ปีหนึ่ง 300 ลำ บางปีถึง 400 ลำ ภาษีขาเข้าแม้ถูกจำกัดแต่เมื่อมีเรือมาค้าขายมากภาษีอากรก็เพิ่มขึ้นจำนวนมาก
  - มีบริษัทการค้าของชาวต่างประเทศมาตั้งห้างค้าขายหลายแห่ง เช่น บริษัทบอร์เนียวจำกัด บริษัทโรงจักรสีข้าวของบริษัทบอร์เนียวจำกัด บริษัทประกันอัคคีภัยทางทะเลของเนเธอร์แลนด์ ฯลฯ
  - มีไฮเต็ลสมัยใหม่ของชาวต่างประเทศ เช่น ไฮเต็ลฟอลด์ ในปี พ.ศ. 2406
  - ทรงเพิ่มภาษีอากรต่าง ๆ เช่น อากรการพนัน อากรมหรสพ ภาษีปลาสด ภาษีใหม่ ฯลฯ
- จ. การเปลี่ยนแปลงระบบเงินตราที่ใช้ในสมัยรัชกาลที่ 4
- เรือกำปั่นฝรั่งเข้ามาค้าขายเอาเงินเหรียญดอลลาร์มาขอแลกเงินไทย เงินพดด้วงไม่พอให้แลก
  - พ.ศ. 2403 โปรดให้สร้างโรงกษาปณ์ขึ้นผลิตเหรียญด้วยเครื่องจักร ทำด้วยทองคำ เงิน ดีบุก และทองแดงในราคาต่างกัน
  - ค่าเงินตราของไทยสมัยนั้น เป็นเหรียญเงินมี 4 ขนาด คือ หนึ่งบาท กึ่งบาท

หนึ่งสิ่ง หนึ่งเฟือง และมีเหรียญทองคำ ราคาเหรียญละ 10 สิ่ง เหรียญ  
 กษาปณ์ชนิดตราวมงกุฎมีฉัตรอยู่ 2 ข้าง ด้านหนึ่ง (ตราประจำรัชกาล) เป็นตรา  
 ช้างเผือกอยู่ในวงจักรอีกด้านหนึ่ง (สัญลักษณ์ของประเทศ)

จ. การพัฒนาประเทศซึ่งมีผลต่อเศรษฐกิจ

— เริ่มการตัดถนนและขุดคลอง เพื่ออำนวยความสะดวกในการคมนาคมค้าขาย

1. พ.ศ. 2394 ขุดคลองผดุงกรุงเกษม พ.ศ. 2400 คลองหัวลำโพง
2. พ.ศ. 2404 ตัดถนนเจริญกรุงเป็นถนนแรก (ฝรั่งเรียกว่า New Road) ต่อมา  
 มีถนนบำรุงเมือง เฟืองนคร ถนนสีลม และถนนพระราม 4 และโปรดให้ขุด  
 คลองเพื่อปรับปรุงการเดินทางระหว่างกรุงเทพฯ กับหัวเมืองใกล้เคียง เช่น  
 คลองมหาสวัสดิ์ (จากคลองบางกอกน้อยไปสู่แม่น้ำนครชัยศรี) คลองเจดีย์  
 बुชา (ต่อจากแม่น้ำนครชัยศรีไปบริเวณพระปฐมเจดีย์) คลองดำเนินสะดวก  
 (เชื่อมแม่น้ำนครชัยศรีและแม่น้ำแม่กลอง) คลองภาษีเจริญ (จากคลองบาง-  
 กอกใหญ่ไปออกแม่น้ำนครชัยศรี)

— พัฒนาค้าการทำนา ซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนไทย การทำนาได้ผลมากขึ้น ดัง  
 ปรากฏการอนุญาตส่งข้าวออกขายต่างประเทศในรัชกาลนี้

— สรุปสภาพเศรษฐกิจในรัชกาลที่ 4 ดังปรากฏในพระราชพงศาวดารรัชกาลที่ 4  
 ซึ่งเจ้าพระยาทิพากรวงศ์เขียนไว้ว่า “พระนครก็สมบูรณ่มั่งคั่งด้วยสมบัติ  
 ฝิ่นก็ตกตามฤดูกาล ลูกค้าวานิชย์มาตั้งห้างค้าขาย สิ่งของต่างๆ ที่ไม่เคย  
 เห็นก็ให้เห็นของที่ไม่เคยมีก็มีขึ้น และลูกค้านานาประเทศเข้ามาค้าขายซื้อ  
 เอาออกไปปีหนึ่งถึง 300 ล่า บางปีถึง 400 ล่า ราษฎรก็ได้ขายทั่วไป  
 แก่ลูกค้านานาประเทศ เป็นจำนวนข้าวออกไปปีหนึ่งถึง 80,000 เกวียนบ้าง  
 80,000 เกวียนเศษบ้าง และภาษีฝิ่นก็เก็บปีละ 6,000 ชั่ง 7,000 ชั่ง เงิน  
 ทำนาก็ถึง 4,000 ชั่ง 5,000 ชั่ง ราษฎรได้มั่งมีเงินทองชนทุกแห่งทุกตำบล”

#### 4.5 การเศรษฐกิจในสมัยรัชกาลที่ 5 (พ.ศ. 2411–2453)

— ในตอนต้นรัชกาล ระบบเศรษฐกิจอยู่ในสภาพสับสน ไม่มีการวางระเบียบ  
 และโครงการใช้จ่ายเงินที่แน่นอน (ในทางทฤษฎีพระมหากษัตริย์ทรงมีอำนาจ  
 ในการใช้จ่ายเงินได้ตามพระราชหฤทัย แต่ในทางปฏิบัติ การเงินของชาติ

ถูกแบ่งไปอยู่ที่เจ้านายและขุนนางผู้มีอำนาจ) อำนาจการจัดเก็บภาษีอากรกระจายไปอยู่ตามกรมต่าง ๆ เช่น กรมพระคลังสินค้า กรมพระคลังมหาสมบัติ ฯลฯ เจ้าภาษีนายอากรไม่ส่งเงินตามกำหนด และส่งเงินไม่เต็มตามจำนวน มีผลเสียที่สำคัญ คือ เจ้าภาษีเรียกเก็บเงินเกินอัตรา รัฐบาลหาเงินทำให้ ราษฎรราษฎรเดือดร้อน

- การปรับปรุงเศรษฐกิจระบบการคลัง
  - พ.ศ. 2416 ทรงตั้งหอรัษฎากรพิพัฒน์ ขึ้นตรงต่อกษัตริย์ เป็นสำนักงานกลางเก็บผลประโยชน์รายได้ ภาษีอากรของแผ่นดินมารวมไว้ที่แห่งเดียว
  - พ.ศ. 2435 ยกฐานะหอรัษฎากรพิพัฒน์ขึ้นเป็นกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ
- การปรับปรุงระบบภาษีอากร
  - พ.ศ. 2435 ทรงตั้งข้าหลวงคลังไปประจำทุกมณฑล เพื่อทำหน้าที่เก็บภาษีอากรจากราษฎรโดยตรง แล้วรวบรวมส่งไปยังกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ
- ยกเลิกบ่อนเบี้ย
- ยุบระบบเจ้าภาษีนายอากร รัฐบาลเก็บภาษีโดยตรงจากราษฎรตามแบบสากล
- การปรับปรุงทางการเงิน โดยเปลี่ยนมาตราเงิน สร้างหน่วยเงินใหม่เรียกว่า “สตางค์” กำหนด 100 สตางค์เป็น 1 บาท พร้อมทั้งผลิตเหรียญสตางค์ทำด้วยทองขาว มี 4 ราคา คือ 20 สตางค์ 10 สตางค์ 5 สตางค์ 2<sup>1</sup>/<sub>2</sub> สตางค์ ต่อมาประกาศยกเลิกเงินเหรียญเฟื้อง ซีกเสี้ยว อัฐ โสฬส
- ตราพระราชบัญญัติธนบัตร ร.ศ. 120 (พ.ศ. 2445) ตั้งกรมธนบัตรขึ้นในกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ทำหน้าที่ออกธนบัตรรุ่นแรก มี 5 ชนิด คือ 5 บาท 10 บาท 20 บาท 100 บาท และ 1,000 บาท
- การเปลี่ยนแปลงมาตรฐานเงินมาเป็นมาตรฐานทองคำ พ.ศ. 2445 ค่าของเงินบาทตกต่ำลง จากเดิม 8 บาท ต่อ 1 ปอนด์ เป็น 12 บาท เป็นผลกระทบกระเทือนต่อการคลัง พ.ศ. 2451

รัฐบาลจึงประกาศใช้พระราชบัญญัติมาตรฐานทองคำ กำหนดอัตรา 13 บาทต่อ 1 ปอนด์สเตอร์ลิง การเปลี่ยนระบบเงินตราจากมาตรฐานเงินมาเป็นมาตรฐานทองคำ นับว่าเป็นการเหมาะสมอย่างยิ่ง ยังผลให้เศรษฐกิจ

ของไทยได้เชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจของโลก รัฐบาลไทยยังคงใช้มาตรฐานทองคำต่อมาจนทุกวันนี้

— การตั้งธนาคาร

ได้มีบุคคลคณะหนึ่งร่วมมือกันก่อตั้งธนาคารไทยของคนไทยแห่งแรกขึ้น เรียกว่า “บุคคัลย์ (Book Club) ต่อมา พ.ศ. 2449 ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตจัดตั้งธนาคารจดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมายเรียกว่า “แบงก์สยามกัมมาจล” (Siam Commercial) เพื่อช่วยเหลือค้าขายพาณิชย์ ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น “ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด”

— การทำงานประมาทแผ่นดิน

เพื่อให้การรับจ่ายเงินของแผ่นดินเป็นไปโดยรัดกุม เป็นการกำหนดรายจ่ายมิให้เกินกำลังของรายได้ ในการจัดทำงบประมาณนี้ โปรดฯ ให้แยกเงินส่วนแผ่นดินและส่วนองค์พระมหากษัตริย์ออกจากกันให้ “พระคลังข้างที่” เป็นผู้จัดการดูแลเงินส่วนพระองค์ ส่วนเงินแผ่นดินให้พระคลังมหาสมบัติจัดการ

— การวางอัตราเงินเดือนให้แก่ข้าราชการตำแหน่งที่แน่นอนแทนเบี้ยหวัดเงินปี

— การปรับปรุงค้าพาณิชย์

— การปรับปรุงทางด้านเกษตรและการชลประทาน

เพื่อเพิ่มผลผลิตในด้านการเกษตรให้มากขึ้น จึงทรงจัดให้มีการชลประทานชุดคลองใหม่ขึ้น ตั้งกรมคลองขึ้นควบคุมการขุดน้ำ

— การพัฒนาการขนส่ง สือสารและการคมนาคม

เนื่องจากการคมนาคม ขนส่ง สือสาร เป็นปัจจัยสำคัญในการติดต่อค้าขายเพื่อเพิ่มเศรษฐกิจในประเทศ ทรงสร้างถนน สร้างสะพาน สะพานแรกที่ทรงโปรดให้สร้าง เมื่อพระชนม์ 42 พรรษา คือ สะพานเฉลิมศรี 42 พ.ศ. 2426 ตั้งกรมโทรเลข ต่อมา พ.ศ. 2441 รวมกรมไปรษณีย์และกรมโทรเลขเป็นกรมไปรษณีย์โทรเลข เกิดเป็นผลประโยชน์ของแผ่นดินขึ้นอีกส่วนหนึ่ง การสร้างทางรถไฟเป็นงานใหญ่ต้องใช้เงินมาก แต่เป็นประโยชน์ทั้งในด้านการเศรษฐกิจและยุทธศาสตร์ โดยสร้างทางรถไฟสายกรุงเทพฯ -

นครราชสีมาเป็นสายแรก เมื่อ 2433

#### 4.6 การปรับปรุงเศรษฐกิจในสมัยรัชกาลที่ 6 (พ.ศ. 2458–2468)

##### – กำเนิดองค์การทางเศรษฐกิจ

พ.ศ. 2456 เริ่มจัดตั้งคลังออมสิน เพื่อรับฝากเงินจากราษฎร ต่อมา ได้จัดตั้งเป็นธนาคารออมสิน - ซึ่งนับว่าเป็นประโยชน์ในการหมุนเวียนเงินตราเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชาติทางหนึ่ง พ.ศ. 2459 จัดตั้งสหกรณ์วัดจันทร์ขึ้นที่จังหวัดพิษณุโลก ให้ผู้ประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมรู้จักพึ่งตนเอง ร่วมกันดำเนินงาน

##### – การปรับปรุงเศรษฐกิจในตำแหน่งต่าง ๆ

พ.ศ. 2456 จัดตั้งกรมอากาศยานขึ้น ส่งเสริมด้านคมนาคมทางอากาศ ใน พ.ศ. 2463 เปิดการขนส่งไปรษณีย์ภัณฑ์ทางอากาศระหว่างกรุงเทพฯ - นครราชสีมา พ.ศ. 2460 ตั้งกรมรถไฟหลวงขึ้น เพื่อดำเนินงานขยายกิจการรถไฟให้ก้าวหน้า เปิดสถานีรถไฟกรุงเทพฯ (หัวลำโพง) เป็นชุมทางใหญ่ของรถไฟทุกสาย นับเป็นการปรับปรุงเศรษฐกิจของชาติอย่างหนึ่ง

พ.ศ. 2462 ทรงวางระเบียบการเก็บเงินค่าราชการเรียกว่าเงินรัชชูปการ เก็บจากชายฉกรรจ์อายุตั้งแต่ 12–60 ปี เสียปีละ 6 บาท

พ.ศ. 2465 โปรดฯ ให้สร้างสะพานพระราม 6 เพื่อเชื่อมทางรถไฟสายเหนือ สายใต้ให้ติดต่อกัน (เปิดเดินได้เมื่อ 1 มกราคม 2479)

พ.ศ. 2467 ดำเนินชลประทานได้ขยายต่อจากรัชกาลที่ 5 คือ สร้างเขื่อนที่ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เรียกว่า “เขื่อนพระราม 6” เป็นการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร โดยได้ใช้น้ำบำรุงการเกษตร

##### – กิจการอื่นที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ

ได้แก่เปิดการไฟฟ้าหลวงสามเสน ตั้งกรมสรรพากรและกรมตรวจเงินแผ่นดินและเมื่อ พ.ศ. 2459 เลิกห่วย ก,ข, ส่วนการพนันบ่อนเบี้ยเลิกได้หมดสิ้นเมื่อ 1 เมษายน 2460

##### – การแก้ไขสนธิสัญญาทางการค้ากับต่างประเทศ

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 1 เกิดขึ้น รัชกาลที่ 6 ทรงนำประเทศเข้าร่วม

สงครามด้วย ผลจากการเข้าสู่สงครามครั้งนั้น บังเกิดคุณประโยชน์แก่ประเทศไทยมาก ไทยเจรจาขอทำสนธิสัญญามิตรไมตรีกับสหรัฐอเมริกาได้สำเร็จโดยเรียบร้อยเป็นประเทศแรก เมื่อ พ.ศ. 2463 และกับประเทศอื่น ๆ ก็ได้ทำสำเร็จเรียบร้อยในเวลาต่อมา ส่วนญี่ปุ่นทำเสร็จเรียบร้อยเป็นประเทศที่ 2 ในสมัยรัชกาลที่ 6

**ผลที่บังเกิดขึ้น** จากการแก้ไขสนธิสัญญาใหม่ คือ

1. ไทยมีสิทธิที่จะกำหนดพิกัดอัตราภาษีขาเข้าได้โดยเสรี
2. ยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขต แต่มีข้อแม้ว่า ไทยจะต้องประกาศใช้ประมวลกฎหมายใหม่ออกครบถ้วนแล้ว 5 ปี
3. สนธิสัญญาใหม่มีกำหนดอายุเวลา 10 ปี

#### 4.7 การเศรษฐกิจในสมัยรัชกาลที่ 7 ตั้งแต่ พ.ศ. 2467–2475

การดำเนินเศรษฐกิจ

- การแก้ปัญหาการคลัง ด้วยการวางระเบียบการใช้จ่ายเงินภายในราชสำนักให้ลดน้อยลง ลดจำนวนข้าราชการในกระทรวงวัง
  - ตัดงบประมาณที่รัฐบาลจัดถวายปีละ 9 ล้านบาทให้เหลือปีละ 6 ล้านบาท
  - ตัดรายจ่ายประเภทเงินเดือนข้าราชการ
  - ยุบรวมมณฑลต่าง ๆ ยุบตำแหน่งอุปราชประจำภาค
- จากการยุบรวมหรือยุบเลิกกิจการบริหารบางส่วน และจากการประสบความสำเร็จในการแก้ไขสนธิสัญญาบางประการแล้ว รายได้จากภาษีศุลกากรเพิ่มขึ้น 2 เท่าตัว ทำให้ฐานะการคลังฟื้นตัวขึ้นในระยะแรก
- เศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกส่งผลกระทบต่อประเทศไทยใน พ.ศ. 2472 สินค้าข้าวของไทยขายไม่ออก ทำให้ชาวนาเดือดร้อนอย่างมาก
  - วิธีการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำระหว่าง พ.ศ. 2474–2475 ด้วยวิธีที่รัฐบาลออก เพิ่มภาษีที่กระทบกระเทือนผู้มีรายได้น้อย
- ความไม่พอใจในภาวะเศรษฐกิจ จึงเป็นสาเหตุอีกข้อหนึ่งที่น่าไปสู่การเคลื่อนไหวทางการเมือง เพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475

#### 4.8 เศรษฐกิจหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จนถึงปัจจุบัน

ก. ภาวะเศรษฐกิจและการแก้ไขปรับปรุงเศรษฐกิจของรัฐบาลภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

– มีการปฏิรูปเศรษฐกิจโดยการกำหนดระบบเค้าโครงเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์มนูธรรม แต่เกิดมีความขัดแย้งขึ้นในคณะรัฐบาลจึงมิได้นำออกใช้

ข. ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจของไทยระหว่าง พ.ศ. 2475–2482

– ไทยยกเลิกสนธิสัญญาต่าง ๆ ที่ทำไว้กับต่างชาติ จึงเก็บภาษีอากรได้เต็มที่

– ส่งเสริมให้ประชาชนประหยัดและขยันด้วยการทำสวนครัว เลี้ยงสัตว์และส่งเสริมให้ใช้ของที่ผลิตขึ้นในเมืองไทย

– ส่งเสริมการอุตสาหกรรม ตั้งกระทรวงอุตสาหกรรม

– ตั้งธนาคารชาติ

– ออกพระราชบัญญัติสงวนอาชีพคนไทย

ค. ภาวะเศรษฐกิจของไทยระหว่างสงครามครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2482–2488)

– เกิดการขาดแคลนสินค้า ประชาชนต้องประสบปัญหาค่าครองชีพสูง

– ส่งเสริมราษฎรทำสวนครัว เลี้ยงสัตว์

– ออกพระราชบัญญัติป้องกันการค้ากำไรเกินควร เพื่อป้องกันการกักตุนสินค้า

– ออกพระราชกฤษฎีกาควบคุมเครื่องอุปโภคบริโภค

– ประชาชนในพระนคร ธนบุรี ได้รับแจกบัตรปันส่วนเครื่องอุปโภค 3 อย่าง คือ น้ำตาลทราย ไม้ขีดไฟ น้ำมันก๊าด

– ปัญหาเศรษฐกิจในระหว่างสงคราม คือภาวะเงินเฟ้อ

– ออกพันธบัตรเงินกู้เพื่อแก้ปัญหาเงินเฟ้อหลังสงครามโลก

ง. การพัฒนาและแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ

ระยะที่ประเทศกำลังพัฒนา ในเวลาต่อมาได้กำหนดแผนพัฒนาการเศรษฐกิจ

ออกใช้ 3 ฉบับ

– ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504–2509) มีวัตถุประสงค์เพื่อเร่งพัฒนาการผลิต ทั้งทางด้าน การเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม ส่งเสริมการลงทุนแก้ไขปัญหาการว่างงาน



- ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510–2514) มีวัตถุประสงค์เพื่อระดมทรัพยากรคนและทรัพยากรธรรมชาติมาลงทุนให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้มากที่สุดตามหลักวิชาการแผนใหม่ แผนนี้มีการพัฒนาชนบทอย่างกว้างขวาง
- ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2514–2519) มีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนโครงการต่าง ๆ ให้สัมพันธ์กัน

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจฉบับที่ 1 – ฉบับที่ 3 ดำเนินการได้ผลตรงตามเป้าหมาย

ฉบับที่ 1 รายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้นกว่าเดิม

ฉบับที่ 2 ขยายขอบข่ายการพัฒนาออกไปทั่วราชอาณาจักร

ฉบับที่ 3 ให้การช่วยเหลือกันระหว่างรัฐบาลและเอกชน

#### 4. จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

1. บอกรายได้ของแผ่นดินสมัยก่อนได้เช่น ภาษี อากร ฤชา ส่วย จังกอบ
2. บอกงานและหน่วยงานที่เกี่ยวกับการค้า เช่น พระคลังสินค้าได้
3. อธิบายการแก้ไขเศรษฐกิจในสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีได้
4. อธิบายระบบการค้าในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ได้ เช่น สินค้าออก สินค้าขาเข้า การเทียบหัวตะเภา
5. ให้คำจำกัดความคำว่า เติบโต เติบโต เติบโต เติบโต เติบโต ได้
6. อธิบายระบบเจ้าภาษีนายอากรได้
7. บอกวิวัฒนาการแรงงานชาวจีน และการผูกข้อไม้จันทน์ได้
8. อธิบายถึงความมุ่งหมายที่ชาติอังกฤษเข้ามาเจรจาทางไมตรีกับไทยได้
9. บอกผลดี ผลเสียที่ได้จากสัญญาการค้ากับประเทศตะวันตกในสมัยรัชกาลที่ 3 ได้
10. บอกถึงประโยชน์ในการเปิดประตูการค้ากับชาติตะวันตกในรัชกาลที่ 4 ได้
11. จงบอกผลดี ผลเสียจากการทำสัญญาเบาริงในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้
12. บอกการเปลี่ยนแปลงในระบบการค้า หลังทำสัญญาเบาริงแล้วได้
13. เปรียบเทียบระบบเงินตราในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นกับสมัยรัชกาลที่ 4 ได้
14. บรรยายถึงเศรษฐกิจในรัชกาลที่ 4 ได้
15. บอกจุดประสงค์ที่จัดตั้งหอรัษฎากรพิพัฒน์ในรัชกาลที่ 5 ได้
16. บอกการเปลี่ยนแปลงมาตรฐานเงินมาเป็นมาตรฐานทองคำได้

17. บอกความแตกต่างของพระคลังข้างที่กับพระคลังมหาสมบัติได้
18. บอกจุดประสงค์ของการจัดตั้งคลังออมสินและสหกรณ์ได้
19. อธิบายถึงการเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ 1 ของรัชกาลที่ 6 ได้
20. บอกการแก้ปัญหาภาวะเศรษฐกิจตกต่ำในสมัยรัชกาลที่ 7 ได้
21. บอกสาเหตุที่มีพระราชบัญญัติภาษีเงินเดือนออกมาเมื่อ พ.ศ. 2474 ได้
22. บอกนโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาลระบอบประชาธิปไตยได้
23. บอกการแก้ไขและปรับปรุงเศรษฐกิจของรัฐบาล ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองได้
24. บรรยายภาวะเศรษฐกิจของไทยระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้
25. บอกความสำคัญของแผนพัฒนาการเศรษฐกิจทั้ง 3 ฉบับได้

### ๕. สื่อการเรียนการสอน

หนังสือเรียน หนังสือประกอบการเรียนหมวดวิชาสังคมศึกษา วิชาประวัติศาสตร์  
ไทย สำหรับวิชา ส. 421 กรมวิชาการ

#### หนังสืออ้างอิง

ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 พระนคร :

โรงพิมพ์คุรุสภา, 2503.

===== พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 พระนคร : โรงพิมพ์  
คุรุสภา, 2503.

===== พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3 พระนคร : โรงพิมพ์  
คุรุสภา, 1504.

===== พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4 พระนคร : โรงพิมพ์  
คุรุสภา, 2504.

วิลาสวงศ์ พงศบุตร. แบบเรียนสังคมศึกษา ส. 401, ส. 402 ประวัติศาสตร์ไทย ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2519.

วิวัฒน์ไชย, พระองค์เจ้า. กฎหมายการคลัง. พระนคร: ศิวพร, 2504.

แสงโสม เกษมศรี, ม.ร.ว. และวิมล พงศ์พิพัฒน์. ประวัติศาสตร์ไทยกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาล  
ที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 3 (พ.ศ. 2325-2494). กรุงเทพมหานคร: มิตร-

นราการพิมพ์, 2515.

อนุমানราชชน, พระยา. **ตำนานสกุลกากร.** ๓๓๒: โรงพิมพ์กรมสารบรรณทหารเรือ, 2506.

Bowring, Sir John. *The Kingdom and People of Siam.* London: Parker, 1857.2 vols.

Ingramm, James C. *Economic Change in Thailand since 1850.* Stanford: University Press. 1955.

Insor, D. Thailand. *A Political, Social and Economic Analysis* London : G. Allen and Unwin, 1363.

Rong Spamananda *A History of Thailand.* Bangkok ; Thai watna Panich Press, 1973.

Silcok, T.H.. (ed) *Thailand; Social and Economic Studies in Development.* Canberra; Australia National University Pres, 1967.

## อุปกรณ์

1. ภาพเงินตรา หรือเงินตราของจริง
- 2 . ภาพเรือสำเภา หรือเรือสินค้าชนิดอื่น

## กิจกรรมเสนอแนะ

1. จัดนิทรรศการเหรียญกษาปณ์
2. ให้นักเรียนค้นคว้าเกี่ยวกับวิวัฒนาการของเงินตรา
3. จัดทัศนศึกษา เช่น พานักเรียน ไปชมเรือสำเภาที่วัดยานนาวา ตลาดนัด ตลาดน้ำ เป็นต้น
4. ให้ร่วมมือจัดนิทรรศการเกี่ยวกับเงินตราสมัยต่างๆ
5. รวบรวมการประกาศราคาสินค้าประจำสัปดาห์
6. ให้นักเรียนหาความรู้เกี่ยวกับระบบงานของธนาคาร
7. แนะนำให้นักเรียนสะสมเงินตรา
8. เชิญวิทยากรมาบรรยายเกี่ยวกับการเศรษฐกิจ และเขียนรายงานส่ง

## ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

ให้หาหนังสืออ่านเพิ่มเติม

หัวข้อในหลักสูตร 5. การศึกษา

จำนวนคาบ 4 คาบ

## รายการสอน 5.1 การศึกษาแบบเดิม และการศึกษาแบบใหม่

- การศึกษาแบบเดิม แบบในวัดและในวัง
- การศึกษาแบบใหม่เริ่มโดยมิชชันนารีในสมัยรัชกาลที่ 3
- การส่งเสริมการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 4

**การศึกษาแบบเดิม** เป็นการศึกษาตามแต่อัธยาของแต่ละบุคคล ดำเนินอาชีพตามรอยบรรพบุรุษ รัฐบาลไม่ยุ่งเกี่ยวกับช่วย ศูนย์กลางการศึกษาสมัยเดิมอยู่ตามวัดและวัง

**สมัยอยุธยา** พระภิกษุ และพราหมณ์ มีบทบาทสำคัญในด้านการศึกษามาก วิชาการเจริญรุ่งเรืองมาก ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มีการส่งนักเรียนไปศึกษาที่ฝรั่งเศส

**สมัยรัตนโกสินทร์** รัชกาลที่ 1 เป็นสมัยที่ตั้งบ้านเมืองใหม่ รวบรวมผู้ที่มีความรู้ (ราชบัณฑิต) รวบรวมวิชา รัชกาลที่ 2 มีการตั้งโรงงาน เป็นแหล่งให้ความรู้อีกแห่งหนึ่ง

**การศึกษาแบบใหม่** เริ่มมีการเคลื่อนไหวในสมัยรัชกาลที่ 3 ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. พวกมิชชันนารี ได้นำความรู้สมัยใหม่จากตะวันตกเข้ามาเผยแพร่ เช่น การศึกษา การพิมพ์ การแพทย์ ฯลฯ
2. การพิมพ์ ช่วยให้การศึกษาย้ายตัวอย่างรวดเร็ว
3. ประชุมจาริกวัดพระเชตุพน ฯ ทำให้วัดนี้เป็นแหล่งวิชาความรู้ การศึกษาพระปริยัติธรรม การแปลคัมภีร์เริ่มรุ่งเรือง

## การส่งเสริมการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 4

การศึกษาแบบใหม่ขยายตัวยิ่งขึ้น พระองค์ทรงเป็นทั้งนักวิชาการสมัยใหม่ นักวิทยาศาสตร์ ทรงผลิตผลงานค้นคว้าด้านต่างๆ เช่น วรรณคดี ประวัติศาสตร์ การเกษตร โบราณคดี ทรงส่งเสริมการเรียนภาษาอังกฤษซึ่งนับเป็นกุญแจสำคัญที่จะไขไปสู่คลังวิชาการด้านอื่นๆ ทรงจ้างหม่อมมาสอนภาษาอังกฤษในวัง พวกมิชชันนารีตั้งโรงเรียนขึ้นเพื่อสอนเด็กๆ มีการพิมพ์เกี่ยวกับวรรณคดี ภาษา ประวัติศาสตร์ มีการออกหนังสือพิมพ์ของหมอบรัดเลย์ ทำให้รู้ข่าวและสถานการณ์กว้างขวางยิ่งขึ้น

## 5.2 การปฏิรูปทางการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 5 (พ.ศ. 2411–2453)

ในสมัยรัชกาลที่ 5 มีการเปลี่ยนแปลงในวงการศึกษาก่อนจะเรียกได้ว่าเป็นการปฏิวัติทางด้านการศึกษา รัฐเข้ามาจัดการศึกษา วางโครงการศึกษา มีหน่วยควบคุมการศึกษา เพื่อเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะให้การศึกษาแก่ประชาชน แต่การจัดการศึกษายังมีแนวโน้มที่จะผูกคนเข้ารับราชการให้พอกับกำลังของบ้านเมืองที่จะขยายหน่วยงานปกครองต่าง ๆ ในครั้งนั้น

**การจัดระบบการศึกษาแบบใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 5** สิ่งที่เกิดขึ้นเนื่องในการศึกษาที่สำคัญ ได้แก่

- การจัดตั้งโรงเรียน
- จัดแบบเรียน
- หน่วยงานที่ควบคุมการศึกษา
- การให้ทุนเล่าเรียนหลวง
- การจัดโครงการศึกษาสำหรับชาติ

**การจัดตั้งโรงเรียน** เริ่มในวังก่อน โรงเรียนทหามหาศาลเล็ก โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ โรงเรียนสำหรับราษฎรทั่วไป (โรงเรียนวัดและโรงเรียนเซนต์กิตต์) โรงเรียนสตรี โรงเรียนประจำ โรงเรียนฝึกหัดครู เป็นต้น

ส่วนชั้นอุดมศึกษา อยู่ในระยะเตรียมการ มีการตั้งโรงเรียนชั้นสูงตามความต้องการของกรมกองต่าง ๆ เช่น โรงเรียนบาลศิรราช และโรงเรียนราชแพทยาลัย เป็นต้น ส่วนโรงเรียนมหาดเล็กหลวงนั้น ต่อมาสถาปนาเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในสมัยรัชกาลที่ 6

**จัดแบบเรียน** ได้แก่ **แบบเรียนชุดมูลบทบรรพกิจ** ของพระยาศรีสุนทรโวหาร

**แบบเรียนเร็ว** ของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ

**หน่วยงานที่ควบคุมการศึกษา** มีกรมทหามหาศาลเล็ก กรมศึกษาธิการ กรมธรรมการ ซึ่งพัฒนามาโดยลำดับ

**การให้ทุนเล่าเรียนหลวง** มีการสอบคัดเลือกนักเรียนที่มีสติปัญญาดีไปศึกษาในยุโรปปีละ 2 คน (เริ่ม พ.ศ. 2440) นับเป็นการเริ่มแรกที่นักเรียนทุนเรียกกันในสมัยนั้นว่า “ทุนคิงสกอลาชิป”

**การจัดโครงการศึกษาสำหรับชาติ** การศึกษาในเมืองไทยทั้งในกรุงและหัวเมือง ได้เจริญก้าวหน้าเป็นลำดับมานับตั้งแต่ พ.ศ. 2441 (หลังจากเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ 1) เป็นต้นมา

โดยเฉพาะในด้านปริมาณจำนวนโรงเรียน ครู และนักเรียนที่มีมากขึ้นกว่าเดิม แต่ถ้าพิจารณาในแง่ความสำเร็จของการจัดการศึกษาทั่วไปแล้วนับว่ายังล่าช้า และด้อยคุณภาพอยู่ ทั้งนี้ เพราะการจัดการศึกษาระยะแรกมีอุปสรรคหลายประการ เช่น

1. ประชาชนเข้าใจผิดคิดว่าเรียนแล้วจะต้องไปเป็นทหาร
2. เกิดปัญหาเรื่องเก็บเงินค่าเล่าเรียนเด็กประถมศึกษา มีคนไม่เห็นด้วย เพราะถือว่าการศึกษาเป็นหน้าที่ของรัฐ
3. ขาดบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถที่จะดำเนินงานต้องจ้างชาวต่างประเทศ เข้ามาช่วย ฯลฯ

### 5.3 การขยายการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 6-7

- การส่งเสริมการศึกษาของรัชกาลที่ 6-7
- พระราชบัญญัติเกี่ยวกับการศึกษา
- การส่งเสริมอาชีวศึกษา และการจัดตั้งมหาวิทยาลัย

**การส่งเสริมการศึกษาของรัชกาลที่ 6** การศึกษาศสมัยนั้นเปลี่ยนแปลงจากการฝึกคนเข้ารับราชการมาเป็นการศึกษาสำหรับราษฎรทั่วไป เกิดความนิยมส่งบุตรธิดาเข้าเรียนในโรงเรียนแทนการถวายตัวเข้าไปอยู่ในวัง มีการประกาศใช้ พ.ร.บ. โรงเรียนราษฎร เรียกชื่อกระทรวงธรรมการเป็นกระทรวงศึกษาธิการ (มาในรัชกาลที่ 7 เปลี่ยนมาเรียก กระทรวงธรรมการอีก และในรัชกาลที่ 8 กลับมาเรียก กระทรวงศึกษาธิการมาจนถึงปัจจุบัน)

การขยายตัวทางด้านการศึกษาเป็นไปทั้ง 3 ระดับ ดังนี้

ประถมศึกษา	มีการศึกษาภาคบังคับ โรงเรียนประชาบาล พ.ร.บ. ประถมศึกษา (พ.ศ. 2464)
มัธยมศึกษา	มีความเสมอภาคทั้งชาย หญิง ตั้งโรงเรียนตัวอย่างตามมณฑลต่างๆ โรงเรียนประจำตัวอย่าง ส่งนักเรียนไปต่างประเทศมากขึ้น
อุดมศึกษา	ตั้งโรงเรียนอาชีวศึกษา เช่น โรงเรียนพาณิชยการ โรงเรียนเพาะช่าง ฝึกหัดครู จัดตั้งมหาวิทยาลัย สถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิจการอื่น ๆ ที่สืบเนื่องกับการศึกษาที่เริ่มขึ้นใหม่

มีสภาการศึกษา กิจการลูกเสือ และอนุศาสนา

**การส่งเสริมการศึกษาของรัชกาลที่ 7** (พ.ศ. 2468-ก่อนการเปลี่ยนแปลงการ

ปกครอง พ.ศ. 2475)

ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะส่งเสริมการศึกษา เช่นเดียวกับรัชกาลก่อน ๆ ในสมัยรัชกาลนี้ ได้มีการเปลี่ยนแปลงในวงการศึกษาที่สำคัญ คือ

พ.ศ. 2469 เปลี่ยนชื่อกระทรวงศึกษาธิการ เป็น กระทรวงธรรมการ

พ.ศ. 2471 กำหนดหลักสูตรมัธยมปลายเป็น 3 แผนก คือ

แผนกกลาง — เรียนวิชาสามัญทั่วไป

แผนกภาษา — เรียนหนักทางภาษาต่างประเทศ

แผนกวิทยาศาสตร์ — เรียนหนักทางวิทยาศาสตร์และคำนวณ

เป็นการเตรียมตัวเพื่อเรียนต่อในชั้นอุดมศึกษา ตามความสามารถเลือกเรียนได้ตามใจสมัคร

พ.ศ. 2473 — โปรดเกล้าให้ยกเลิกการเก็บเงินศึกษาฟรี ซึ่งเก็บมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6

#### 5.4 การศึกษาภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ปัจจุบัน

- นโยบายการศึกษาของรัฐบาล ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครอง
- แผนการศึกษาต่าง ๆ ของรัฐบาล

#### นโยบายการศึกษาของรัฐบาลภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

การศึกษาเป็นนโยบายสำคัญของรัฐบาลซึ่งปรากฏอยู่ในหลัก 6 ประการ

ประถมศึกษา	ขยายการศึกษามากบังคับ จัดตั้งโรงเรียนประชาบาล และเทศบาลชั้นทุกตำบล
มัธยมศึกษา	ขยายประโยชน์มัธยมศึกษาทั่วทุกจังหวัด สร้างสถานศึกษาเพิ่มเติม
อุดมศึกษา	ตั้งมหาวิทยาลัยเพิ่มเติม
วัตถุประสงค์	การศึกษาไม่บ่งองค์ 3 คือ จริยศึกษา พุทธิศึกษา พลศึกษาเท่านั้น มีการเร่งส่งเสริมค่านิยมชีวิตศึกษา โดยขยายทุกระดับ
การกีฬา	ส่งเสริมพลศึกษา สร้างสนามกีฬาแห่งชาติ
แผนการศึกษาชาติ	ประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับต่าง ๆ

**โครงการปฏิรูปการศึกษา พ.ศ. 2517** ตั้งคณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษาเพื่อพิจารณาเสนอแนวทางการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษาทั้งในระบบโรงเรียน และนอก

ระบบโรงเรียน และลักษณะอื่นๆ ให้เหมาะสมกับกาลสมัย เพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมระบอบประชาธิปไตย มีการเสนอ “การปฏิรูปการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม” ต่อคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2517

**แผนการศึกษาผู้ใหญ่** เร่งรัดให้ประชาชนระดับต่างๆ มีการศึกษา

**ส่งเสริมครู** ปรับปรุงสมรรถภาพ อบรม ส่งเสริมฐานะ จัดตั้งคุรุสภา เพื่อดูแลควบคุม และช่วยเหลือครูอาจารย์ ทั้งสภาการศึกษาแห่งชาติ

### การศึกษาของสตรี

การศึกษาสมัยโบราณถึงรัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ส่วนใหญ่จะเรียน การเย็บปักถักร้อย การครัว การบ้านการเรือน หรือถูกส่งไปศึกษาในวังเจ้านาย ตามบ้าน ข้าราชการชั้นสูงเพื่อเรียนรู้งานบรรพชนิยมประเพณีและวิชาความรู้ต่างๆ ตลอดจนกิจการ มารยาท

สมัยรัชกาลที่ 3 สตรีเริ่มได้รับการศึกษาจากพวกมิชชันนารี

สมัยรัชกาลที่ 4 เริ่มใช้สิทธิสตรี

สมัยรัชกาลที่ 5 มีการเปลี่ยนแปลงในด้านการศึกษาของสตรี

สมัยรัชกาลที่ 6 – 7 การศึกษาของสตรีในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต

### จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

1. บอกลักษณะการศึกษาแบบเดิมได้
2. บอกความสำคัญของวังและวัดในด้านการศึกษาได้
3. บอกลักษณะการศึกษาสมัยรัชกาลที่ 3 ได้
4. บอกแหล่งวิทยาทานของไทยในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ได้ เช่น ประชุมจาริก วัดโพธิ์ โรงทาน ฯลฯ
5. บอกชื่อและบทบาทพวกมิชชันนารีในด้านวิทยาการแบบใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 4 ได้
6. บอกบทบาทของรัชกาลที่ 4 ในด้านวิทยาการสมัยใหม่
7. ระบุนโยบายส่งเสริมการศึกษาแบบใหม่ของรัชกาลที่ 4 ได้
8. บอกเหตุที่ทำให้รัชกาลที่ 5 ทรงปฏิรูปการศึกษาแบบใหม่ได้
9. บอกลำดับและเหตุผลการจัดตั้งโรงเรียนต่างๆ ในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้ เช่น



โรงเรียนหลวงในวัง โรงเรียนหลวงสำหรับราษฎรทั่วไป โรงเรียนสตรี โรงเรียนหลวงตาม  
ต่างจังหวัด โรงเรียนฝึกหัดครู เป็นต้น

10. บอกอุปสรรคระยะแรกในการจัดตั้งโรงเรียนหลวงสำหรับราษฎรได้
11. บอกความสำคัญที่สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ทรงมีต่อการ ศึกษา  
ของสตรีได้
12. บอกเหตุผลในการจัดตั้งกระทรวงธรรมการได้
13. อธิบายการจัดระบบการศึกษาแบบใหม่ ในด้านการมีหนังสือ แบบเรียน  
หลักสูตรการสอบไล่ได้
14. บอกเหตุผลในการให้ทุนเล่าเรียนหลวงได้
15. เปรียบเทียบระบบการศึกษาแบบเดิมกับระบบที่จัดใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้
16. เปรียบเทียบระบบการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 5 กับแบบปัจจุบันได้
17. เปรียบเทียบจุดมุ่งหมายในการส่งเสริมการศึกษาของรัชกาลที่ 5 และรัชกาล  
ที่ 6 ได้
18. บอกเหตุผลการประกาศใช้พระราชบัญญัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษา เช่น  
พระราชบัญญัติประถมศึกษา พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ ฯลฯ ได้
19. ยกตัวอย่างการส่งเสริมอาชีพศึกษาของรัชกาลที่ 6 ได้
20. บรรยายการจัดตั้งมหาวิทยาลัยในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้
21. บอกการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงของสถานศึกษา ทุนการศึกษาระดับมัธยมใน  
สมัยรัชกาลที่ 7 ได้
22. บอกชื่อมหาวิทยาลัยที่ตั้งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 7 ได้
23. บอกนโยบายการศึกษาของรัฐบาลภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองได้
24. วิเคราะห์การขยายตัวของการศึกษา ภายหลังเปลี่ยนแปลง การปกครองในด้าน  
ต่าง ๆ ได้
25. เขียนรายงานหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษา เช่น พิพิธภัณฑ์ หอสมุด  
ราชบัณฑิตยสภา สภามัธยมศึกษาสมาคมได้
26. บอกจุดมุ่งหมายของแผนการศึกษาต่าง ๆ ของรัฐได้

## ๕ สื่อการเรียนการสอน

แบบเรียน หนังสือประกอบการเรียนหมวดวิชาสังคมศึกษา วิชาประวัติศาสตร์ไทย สำหรับ  
รายวิชา ส. 421 กรมวิชาการ

### หนังสืออ้างอิง

คุรุสภา, องค์การ. พระราชกรณียกิจสำคัญในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ เล่ม 4 เรื่อง  
การศึกษาของชาติ ตอน 2. พระนคร : 2513.

จุลจักรพงษ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า. เจ้าชีวิต. พระนคร : คลังวิทยา, 2514.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. ประชุมพระนิพนธ์เบ็ดเตล็ด  
พระนคร : คุรุสภา, 2504.

\_\_\_\_\_ .พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 5. พระนคร : กรม-  
ศิลปากร, 2493.

ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1. พระนคร : โรง  
พิมพ์คุรุสภา, 2503.

\_\_\_\_\_ .พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2. พระนคร : โรงพิมพ์  
คุรุสภา, 2503.

\_\_\_\_\_ .พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3. พระนคร : โรงพิมพ์  
คุรุสภา, 2503.

\_\_\_\_\_ .พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4. พระนคร : โรงพิมพ์  
คุรุสภา, 2503.

ไถยน้อย (นามแฝง). จอมพลเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี. พระนคร : แพรวพิทยา, 2507.

พระราชประวัติกรมพระยาเทววงศ์วโรปการกับเทศนาเทวธรรมสภา ของสมเด็จพระมหาสมณ-  
เจ้า กรมพระวชิรญาณวโรรส (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ สมเด็จพระ  
กรมพระยาเทววงศ์วโรปการ). พระนคร : โรงพิมพ์ทิพวรรณนगर,  
2466.

วุฒิชัย มูลศิลป์. การปฏิรูปการศึกษาในรัชกาลที่ 5. กรุงเทพมหานคร : สมาคมสังคม  
ศาสตร์, 2516.

ศึกษาธิการ, กระทรวง. ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2495.

ส. พลายน้อย (นามแฝง). ชาวต่างประเทศในประวัติศาสตร์ไทย. พระนคร : รวมสาส์น,

2505.

สงวน เล็กสกุล. งานปฏิรูปรัชกาลที่ 5. พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2497.  
 แสงโสม เกษมศรี, ม.ร.ว. และวิมล พงศพิพัฒน์. ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาล  
 ที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 3. พระนคร : มิตรนราภาพิมพ์, 2515.

อนุমানราชธน, พระยา. ชีวิตคนไทยสมัยก่อน. พระนคร : กระทรวงศึกษาธิการ  
 Wyatt, D.K. *The Politics of Reform in Thailand : Education*

*in the Reing of King Chulalongkorn.* New Haven  
 Connecticut : Yale University Press, 1969.

### อุปกรณ์

1. รูปภาพเกี่ยวกับการศึกษาศูนย์ต่าง ๆ อาจจะเป็นภาพถ่าย ภาพเขียนเอง ภาพจากนิตยสาร จากหนังสือพิมพ์ โปสเตอร์ ฯลฯ
2. ขว้บ้านการศึกษาจากหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ
3. แผนภูมิการศึกษาของชาติ
4. เอกสาร หลักฐาน หรือสิ่งที่เราสามารถนำมาให้ดู หรือพาไปชมได้ตามสภาพของท้องถิ่นนั้น ๆ

ฯลฯ

### กิจกรรมเสนอแนะ

1. รวบรวม ค้นคว้าทำรายงานในหัวข้อที่ครูกำหนดให้
2. จัดอภิปราย หรือโต้วาที ในกรณีที่สามารถจะทำได้ตามโอกาสจะอำนวย
3. จัดประกวดเขียนเรียงความเนื่องในโอกาสวันสำคัญเกี่ยวกับการ ศึกษา ของไทย
4. ให้การส่งเสริมเผยแพร่ผลงาน และความคิดริเริ่มของนักเรียนที่เกี่ยวข้องกับ "การศึกษา" โดยนำลงวารสารของโรงเรียน เป็นต้น
5. จัดนิทรรศการ เนื่องในโอกาสต่าง ๆ ในโรงเรียน หรือ ส่งผลงานของนักเรียนไปร่วมจัดนิทรรศการภายนอก
6. เชิญวิทยากรมาบรรยายในเรื่องที่เกี่ยวกับการศึกษา
7. จัดทัศนศึกษาโดยการนำชมวัดโพธิ์ ซึ่งเป็นวัดมหาวิทยาลัยแห่งแรก หรือนำชมห้องตำราพระราชานุญาต ที่หอสมุดแห่งชาติ (เดิม) เพื่อรำลึกถึงพระเกียรติคุณของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ เป็นต้น

8. จัดทำแผนภูมิการศึกษา โดยใช้วัสดุตามท้องถิ่น
9. จัดละครเพื่อแสดงให้เห็นสภาพการศึกษาของเด็กสมัยก่อน เช่น สถานที่ การแต่งกายตลอดจนอุปกรณ์การเรียนในสมัยนั้น

วลว

### ข้อเสนอแนะอื่น

1. ให้มีการสัมภาษณ์บุคคลสำคัญที่มีบทบาทในการศึกษาของไทยในอดีต ที่ยังมีชีวิตอยู่หรือบุคคลสำคัญผู้ทำคุณประโยชน์ในวงการศึกษาของแต่ละท้องถิ่น เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นถึงเกียรติคุณของท่านเหล่านั้น
2. จัดป้ายนิเทศสำหรับแนะนำบุคคลสำคัญในวงการศึกษาของชาติ ด้วยภาพถ่าย ภาพ พร้อมทั้งแนะนำตำแหน่งหน้าที่การทำงานแต่ละท่านให้นักเรียนทั่วไปได้ทราบไว้
3. ติดตามข่าว การเคลื่อนไหวในวงการศึกษาของชาติ จากวารสาร หรือหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ เพื่อให้มีความรู้ทันต่อเหตุการณ์บ้านเมือง
4. จัดหน้าที่ให้นักเรียนตัดข่าวสารสำคัญ จากหนังสือพิมพ์ที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษานำมาติดประกาศ “ป้ายนิเทศการศึกษา” ของโรงเรียนหมุนเวียนเปลี่ยนกันไปทุกวัน

วลว

### หัวข้อในหลักสูตร 8 บุคคลสำคัญและวีรกรรม

จำนวนคาบ สอนแทรกทั้ง 18 คาบ

รายการสอน สอนเน้นเรื่องบุคคลสำคัญและวีรกรรมแรก ในบทเรียนประวัติศาสตร์ของแต่ละสมัย

### จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

1. นักเรียนเกิดความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
2. นักเรียนตระหนักในหน้าที่และมีความรับผิดชอบต่อชาติบ้านเมือง ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
3. นักเรียนสามารถประพฤติตัวเป็นคนดี มีความสามัคคี เสียสละเพื่อส่วนรวม และเพื่อประเทศไทยได้
4. นักเรียนเกิดความพากเพียรที่จะทำความดีและประพฤติตนได้ถูกต้อง

๔ การเรียนการสอน ตามที่เสนอแนะข้างต้น  
กิจกรรมเสนอแนะ ตามที่เสนอแนะข้างต้น